

İPTAL DAVALARINDA SULH

*Arş. Gör. Altı YEŞİLYURT DURAN**

ÖZET

İptal davaları idari işlemlerin hukuka aykırılıkları gerekçesiyle açılan davalardır. Uyuşmazlıkların yargı yoluna başvurularak çözüme kavuşturulması kural olmakla birlikte yargı dışı çözüm yollarına başvurarak uyuşmazlığı çözmek de mümkündür. Sulh, tarafların karşılıklı anlaşmasıyla uyuşmazlığı sona erdiren yargı dışı çözüm yollarından (alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından) biridir. Bu çalışmada, iptal davası açılabilir durumlarda sulh yoluyla uyuşmazlığı sona erdirmenin mümkün olup olmadığı ele alınacaktır.

Anahtar kelimeler: iptal davaları, menfaat ihlali, bireysel-düzenleyici idari işlem, alternatif uyuşmazlık çözüm yolları, sulh.

ABSTRACT

The action for nullity, the unlawfulness of administrative act are filed on the grounds. Although the rules of the disputes to be resolved with reference to the judicial, non-judicial possible to resolve the dispute by contacting the solution. Compromise, the non-judicial terminate the dispute by mutual agreement of the parties is one of the solutions. In this study, an amicable

* Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İdare Hukuku ABD.

settlement can be opened in case of action formality will be discussed whether it is possible to end the dispute.

Keywords: action formality, violation of advantage, individual-regulatory administrative act, alternative dispute resolution, compromise.

GİRİŞ

Hukuk devleti ilkesinin yaşama geçirilebilmesi için idarenin eylem ve işlemleri üzerinde etkin bir denetim sisteminin kurulması gereklidir¹. İdarenin denetlenmesinde yargı organlarına başvuru en güvenli ve birincil yol olarak görülmektedir. Ancak idarenin yargı yolu ile denetlenmesinde, davaların masraflı olması, makul sürede çözülememesi ve bu nedenle bireylerin haklarına istenilen düzeyde ve sürede ulaşamamalarından dolayı yargılamaya alternatif çözüm yolları son yıllarda ön plana çıkmıştır².

Kişilerin, uyuşmazlıkların çözümü amacıyla yargı organlarına başvurmaları yalnızca bir alternatiftir³. Çünkü uyuşmazlıkların yargı organlarına başvurmadan çözümünü sağlayan bir takım yollar vardır. Bu yollar, alternatif uyuşmazlık çözüm yolları olarak adlandırılan ve kişilerin istemleri halinde başvurulmuş dava dışı usullerdir. İdarenin taraf olduğu uyuşmazlıklar açısından da, bu uyuşmazlıkların mahiyetine uygun düştüğü oranda idari itiraz, tahkim, kamu denetçisine başvurma, uzlaşma-uzlaştırma yolu gibi bir takım yollar, taraflar arasındaki uyuşmazlığın çözülmesine katkı sağlamaktadır⁴.

İdarenin taraf olduğu uyuşmazlıkların yargı dışı yollardan giderilebilmelerine imkan tanıyan düzenlemelerden biri olan sulh; taraflar arasındaki uyuşmazlığın, tarafların karşılıklı anlaşmasıyla giderilmesidir⁵. 4353 sayılı Maliye Vekaleti Baş Hukuk Müşavirliğinin ve Muhakemat Umum Müdürlüğünün

¹ Nusret İlker **Çolak**, İdari Uyuşmazlıklarda Alternatif Çözüm Yolları, http://www.ilkercolak.com.tr/idari-uyusmazliklarda-alternatif-cozum-yollari/#_ftn5, E.T. 27.09.2016.

² Arif T. **Payaslıoğlu**, “Yönetimde Davaları Azaltma Yolları”, Amme İdaresi Dergisi, C.2,S.3,Y.1969, s.4-5; Aynur **Cideciğiller**, İdarenin Taraf Olduğu Uyuşmazlıkların Sulh Yoluyla Çözülmesi, Adalet Yayınevi, Ankara 2015, s.23-24.

³ Robert **Mnookin**, “Alternative Dispute Resolution”, Harvard Law School John M. Olin Center for Law, Economics and Business Discussion Paper Series, Paper 232, 1998, p.9.

⁴ Zehra **Odyakmaz/Serkan Çınarlı**, İdari Uyuşmazlıklarda Yargı Öncesi Çözüm Usullerinin Uygulanabilirliği, Orion Kitabevi, 2013 Ankara, s.29-42.

⁵ K. Fikret **Arık**, “Mahkeme Önünde Sulh”, AÜSBFD, C.9, S.1, Y.1954/1, S.142; İlhan **Postacıoğlu**, Medeni Usul Hukuku Dersleri, İÜHFY, Yayın No:443, İstanbul 1975, s.484.

Vazifelerine, Devlet Davalarının Takibi Usullerine ve Merkez ve Vilayetler Kadrolarında Bazı Değişiklikler Yapılmasına Dair Kanun idarenin taraf olduğu uyuşmazlıkların sulh yolu ile giderilmesine imkan tanımaktaydı. 659 sayılı KHK'nın çıkarılmasıyla 4353 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmış ve sulh müessesesi 659 sayılı KHK hükümlerine tabi kılınmıştır.

659 sayılı KHK uyarınca idarenin adli ve idari uyuşmazlıklarını sulh yolunu işleterek gidermesi mümkündür. Ancak idari işlemler sebebiyle menfaat ihlalinin söz konusu olduğu bir başka ifadeyle idari işleme karşı iptal davası açılacak durumlarda kişilerin 659 sayılı KHK kapsamında sulh yoluna başvurusu öngörülmemiştir. Çalışmamızda, iptal davası açılacak durumlarda sulh yoluna başvurunun mümkün olup olmayacağı tespit edilmeye çalışılacaktır.

I. İPTAL DAVASI

A. TANIM

İdari yargılama usulünde idare aleyhine açılacak davalar idari dava olarak adlandırılmaktadır. İdari davalar; idarenin idari faaliyetlerinden, kamu hizmetlerinden kaynaklanan davalardır⁶. İptal davası idari dava türlerinden birini teşkil etmektedir⁷.

İptal davası 2547 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu m.2'de tanımlanmıştır. Buna göre iptal davası, idarenin tesis ettiği bir idari işlemde şahsi,

⁶ Ragıp Sarıca, İdari Kaza, Cilt I, Kenan Matbaası, İstanbul 1949, s.7; Sabri Coşkun/Müjgan Karyagdı, İdari Yargılama Usulü, Seçkin Yayınları, Ankara 2001, s.88

⁷ Sarıca, s.7; Şeref Gözübüyük/ Turgut Tan, İdare Hukuku, Cilt II, Turhan Kitabevi, Ankara 2014, s.247.

meşru ve güncel bir menfaati muhtel olan bir şahsın idari yargıya müracaat ederek bu kararın hukuka aykırılığından dolayı bozulmasını istemesidir⁸.

İptal davası, idarenin hukuka aykırı olduğu iddia edilen işleminin hukukilik denetiminin yapılp⁹, yargılama sonucunda eğer hukuka aykırı ise iptaline ve bu yolla idarenin hukuka bağlı kalmasını sağlamaya yönelik idare hukukuna özgü bir davadır¹⁰.

B. KONUSU

İptal davasının konusunu kural olarak idari işlemler oluşturmaktadır¹¹. İdari işlemler, tek yanlı idari işlemler ve iki yanlı idari işlemler olmak üzere temelde ikiye ayrılmaktadır¹². Tek yanlı idari işlemler, ilgilinin rıza ve muvafakatine bağlı olmadan, idarenin tek yanlı olarak açıkladığı iradesi ile yapılan işlemlerdir¹³ ve bireysel idari işlemler ve düzenleyici idari işlemler olarak ikiye ayrılmaktadır¹⁴. Bireysel idari işlemler, kişisel ve özel durumlara ilişkin olan idari işlemlerdir¹⁵. Düzenleyici işlemler ise genel ve kişilik dışı olan idari işlemlerdir¹⁶. İki yanlı idari işlemler, idare ile ilgili kişinin aynı hukuki sonucu doğurmak amacıyla karşılıklı olarak açıkladıkları iradelerin uyuşumu sonucu

⁸ Sarıca, s.10; Gözübüyük/ Tan, s.248; Ramazan Çağlayan, İdari Yargılama Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara 2015, s.381; Cafer Ergen, İdari Yargı Davaları, Seçkin Yayınları, Ankara 2008, s.124;

⁹ Gürsel Kaplan, İdari Yargılama Hukuku, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa 2016, s.181; Kayar, s.232.

¹⁰ Gözübüyük/ Tan, s.265; Nihat Kayar, İdari Yargı Kuruluş ve İşleyiş, Ekin Yayınevi, Bursa 2013, s.232; Şeref Gözübüyük, Yönetmelik Yargı, Turhan Kitabevi, Ankara 2015, s.141; Coşkun/Karyağdı, s.89; Ramazan Cengiz Derdiman, İdari Yargının Genel Esasları, Aktüel Yayınları, Bursa 2014, s.89; Çağlayan, s.386.

¹¹ Gözübüyük/Tan, s.267.

¹² Kemal Gözler, İdare Hukuku Cilt I, Ekin Yayınevi, Bursa 2009, s.664; Yahya Kazım Zabunoğlu, İdare Hukuku, Cilt I, Yetkin Yayınları, Ankara 2012, s.303.

¹³ Metin Günday, İdare Hukuku, İmaj Yayınevi, Ankara 2013, s.124; Turan Yıldırım/ Melikşah Yasin/ Nur Kaman/ H.Eyüp Özdemir/ Gül Üstün/ Okay Tekinsoy, İdare Hukuku, XII Levha, İstanbul 2015, s.405.

¹⁴ Ender Ethem Atay, İdare Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara 2014, s.448; Gözler, Cilt I, s.664.

¹⁵ Gözler, Cilt I, s.666; Atay, s.451.

¹⁶ Gözler, Cilt I, s.666; Atay, s.449.

ortayaçıkan işlemlerdir¹⁷. Bazı hallerde, idari sözleşmeler de iptal davasına konu olabilmektedir. Bu bakımdan idari işlemler ve idari sözleşmeleri ayrı ayrı ele almak gerekmektedir¹⁸.

1. İdari İşlemler

İdari işlem, idare veya idare adına hareket eden özel hukuk kişilerince kamu gücü kullanılarak yapılan; doğrudan veya belli bir süreç içinde, rızaları olsun veya olmasın kişi veya onlara ait nesnelere hukuki durumlarını etkileyen, kamusal nitelikli, tek yanlı irade açıklamalarıdır¹⁹.

İdari işlemler, hukuka aykırı nitelik taşıdıkları durumlarda iptal edilebilirler. Buna göre idari işlemin, yetki, şekil, sebep, konu ve maksat unsurlarının biri veya birkaçının sakat olması durumunda iptali gerekmektedir(İYUK m.2/1-a).

2. İdari sözleşmeler

İdare, işlemlerini genel olarak kamu gücü kullanarak, tek yanlı irade açıklamasıyla yapar²⁰. İdarenin tek yanlı irade açıklaması ile işlem yapması kural olmakla birlikte, bazı durumlarda işlemin yöneldiği muhatapların iradeleri de işlem yapılmasında etkili olur. Bu gibi durumlarda idarenin iki taraflı işlemlerinden, başka deyişle idarenin sözleşmelerinden söz edilir²¹. İdarenin sözleşmeleri kavramı üst başlık olup bu sözleşmelerden bir kısmına idarenin özel

¹⁷ Gözler, Cilt I, s.666.

¹⁸ Çağlayan, s.388.

¹⁹ Bahtiyar Akyılmaz/Murat Sezginer/Cemil Kaya, Türk İdare Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara 2015, s.379; Hasan Nuri Yaşar, İdare Hukuku, Der Yayınları, İstanbul 2014, s.254.

²⁰ Celal Erkut, İptal Davasının Konusunu Oluşturma Bakımından İdari İşlemin Kimliği, Ankara 1990, s.35; Murat Sezginer, İptal Davasının Uygulama Alanı Bakımından Ayrılabilir İşlem Kuramı, Yetkin Yayınları, Ankara 2000, s.117.

²¹ Atay, s.546.

hukuk sözleşmeleri denilirken; bir kısmına ise, idarenin idari sözleşmeleri denilir²².

İdari sözleşmeler kural olarak iptal davasına konu olmaz ancak kanunda idari sözleşmelere karşı iptal davası açılabilmesinin öngörüldüğü hallerde²³ ve idari hizmet sözleşmesinin yenilenmemesi işlemine karşı iptal davası açılabilir²⁴. Bunun yanında idari sözleşmeden ayrılabilir nitelikteki idari işlemlere karşı iptal davası açılabilir²⁵. Buna göre, sözleşmenin akdedilmesi ile alakalı işlemler, ihale kararı, ihale ilanlarının usulüne uygun yapılmaması, şartları taşıyan katılımcının haksız yere ihale dışında bırakılması gibi işlemler, sözleşmeden ayrılabilir nitelikteki işlemlerdir ve iptal davasına konu olabilir²⁶. Bunun yanı sıra sözleşme yapıldıktan sonraki onay ve tescil işlemlerinin de tek başlarına dava konusu edilebileceği kabul edilmektedir²⁷.

II. SULH

A. GENEL OLARAK YARGI DIŞI ÇÖZÜM YOLLARI VE SULH

İdarenin yapmış olduğu faaliyetlerin hukuka aykırı olduğunu ya da faaliyet hukuka uygun olsa bile bu faaliyet sebebi ile bir zarara uğradığını iddia eden bireyler, yargı organlarına başvurarak bu hukuka aykırılığın giderilmesini veya doğan zararın telafisini isteyebileceklerdir²⁸. Uyuşmazlıkları çözüme ka-

²² **Günday**, s.183; **Atay**, s.545.

²³ Fransa'da 2 Mart 1982 tarihli yerel yönetimlerle ilgili bir kanunda, yerel yönetimler tarafından imzalanan bazı sözleşmelere karşı valinin iptal başvurusunda bulunabileceğini yönünde yer alan düzenleme sözleşmeye karşı iptal davası açılabilen tek durum şeklinde değerlendirilmektedir. **Sezginer**, s.113-114.

²⁴ Lütfi **Duran**, "Yap-İşlet-Devret", **AÜSBFD (Prof. Dr. Muammer Aksoy'a Armağan)**, C.XLVI, S.1-2, Y.1991, s.169; **Çağlayan**, s.407.

²⁵ **Sezginer**, s. 146; **Gözübüyük/Tan**, Cilt II, s.279.

²⁶ **Günday**, s.218; **Sezginer**, s.149; **Çağlayan**, s.408.

²⁷ **Günday**, s.218.

²⁸ **Cidecigiller**, s.23.

vuşturma işlevi, esasında devletin görevi olup devlet bu görevi, yargı erkini kullanmak suretiyle yerine getirir²⁹.

İdari yargının etkinliğinin sağlanmasına yönelik olarak, uyuşmazlıkların adil bir şekilde ve gecikmeksizin çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Ancak son yıllarda uyuşmazlık sayısının giderek artması sonucu yargılama faaliyeti gereği gibi yerine getirilemez olmuştur³⁰. Bu durum idarenin denetlenmesi konusunda, yargısal denetim yollarıyla birlikte, uyuşmazlıkların adil şekilde çözümünü sağlayacak ve mahkemelerin verimsizliğinin sebep olduğu gecikmeyi bertaraf edecek diğer bir ifadeyle soruna etkin çözümler getirecek bir sistem ihtiyacını beraberinde getirmiş ve neticede alternatif uyuşmazlık çözüm yolları ortaya çıkmıştır³¹. Uyuşmazlıkların çözümünde, yargısal yolların yanı sıra, ilgililerin istemleri halinde işlerlik kazanan, her iki tarafı da tatmin edici bir çözüme ulaşılmasını hedefleyen yöntemler bütünü alternatif uyuşmazlık çözüm yolları olarak ifade edilir³². Başka bir ifadeyle alternatif uyuşmazlık çözüm yolları, uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulması amacıyla başvuru dışı usuller olup³³, “ADR” (alternative dispute resolution) şeklinde kısaltılmaktadır³⁴.

ADR yolları, devlet mahkemelerindeki yargılamaya alternatif teşkil eden uyuşmazlık çözüm yöntemleridir³⁵. Ancak burada alternatif uyuşmazlık

²⁹ Süha **Tanrıver**, “*Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk*”, TBB Dergisi, S. 64, Y. 2006, s. 152; İbrahim **Özbay**, “*Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri*”, EÜHFD, C.X, S.3-4, Y.2006, s.459.

³⁰ Aynur **Hasoğlu**, “*İdare Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları*”, AÜHFD, S.65(4), Y.2016, s.1983; Gülgün **İldır**, “*Alternatif Uyuşmazlık Çözümü ve Hak Arama Özgürlüğü*”, TBB 75. Yaş Günü İçin Baki Kuru Armağanı, TBB Yayını, Ankara 2004, s.385.

³¹ Harry T. **Edwards**, “*Alternative Dispute Resolution: Panacea or Anathema?*”, Harvard Law Review, Vol. 99, No. 3 (Jan., 1986), p.668; **Hasoğlu**, s.1983; **Çolak**, E.T. 30.09.2016.

³² **Tanrıver**, s.152.

³³ **Mnookin**, p.2; Mustafa **Özbek**, “*İdari Uyuşmazlıkların Çözümünde Yargılama Dışı Usuller (I)*”, TBB Dergisi, S. 56, Y. 2005, s.91; Zehra **Odyakmaz**, “*İdari Uyuşmazlıklarda Alternatif Çözüm Yolları*”, Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları Sempozyumu, Ankara 3-5 Nisan 2006, Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, s.65.

³⁴ Mustafa **Özbek**, “*Avrupa Birliğinde Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*”, TBB Dergisi, S.68, Y.2007, s.265.

³⁵ **Özbay**, s.460.

çözüm yollarının, yargının alternatifi olan ve dolayısıyla yargısal sistemin yerine ikame edilmeye çalışılan yahut onunla rekabet içinde bulunan bir süreçler bütünü olduğu kastedilmemektedir³⁶. Anlatılmak istenen, “alternatif” kelimesinin kural olarak mahkemelerde uygulanacak olan yargılama kurallarının alternatifi olduğu³⁷ ve ADR yollarının yargılama sonucu verilecek karara alternatif nitelik teşkil eden yöntemler olduğudur. Zaten geniş bir yelpazede anlaşmazlık çözüm yollarını ifade eden ADR yollarının temel karakteristiği, bir mahkeme-deki davanın çözüm mekanizmasından farklı teknikleri paylaşmalarıdır³⁸.

Bu usuller, uyuşmazlığı genellikle mahkeme önüne götürülmeden önce; uyuşmazlık mahkeme önüne götürülse dahi hüküm verilmeden önce çözüldüğü için zamandan tasarruf sağlar, mahkemelerin iş yükünü azaltır ve davacıyı yargılama masraflarından kurtararak maddi açıdan da tasarruf sağlar³⁹.

Özel hukuk uyuşmazlıklarının mahiyeti gereği alternatif uyuşmazlık çözüm yolları ile giderilebilmeleri her zaman mümkün bulunmakla beraber, kamu hukuku uyuşmazlıklarının da alternatif uyuşmazlık çözüm yolları ile giderilebilmesine imkân tanıyan durumlar bulunmaktadır⁴⁰. İdare hukukunda yargı yolu dışında uyuşmazlık çözüm yolu olarak; idari itiraz, müzakere, üçüncü kişinin tarafları uzlaştırması, arabuluculuk, müzakereye dayalı anlaşma, tahkim ve Kamu Denetçiliği Kurumu’na başvuru yolu gösterilebilir⁴¹.

Uyuşmazlıkların yargı dışı çözümü her ne kadar farklı şekilde adlandırılrsa da bu yollar tarafların uyuşmazlıklarını anlaşıp çözmeleri esasına dayanan

³⁶ **Tanrıver**, s.152.

³⁷ **Gülgün İldir**, *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, Seçkin Yayınları, Ankara 2003, s.21.

³⁸ Katherine V.W. **Stone**, *Alternative Dispute Resolution*, Encyclopedia Of Legal History, StanKatz, ed., Oxford UniversityPress, p.1.

³⁹ Brian **Preston**, “*The Use Of Alternative Dispute Resolution In Administrative Disputes*”, Symposium On “Guarantee Of The Right To Access To The Administrative Jurisdiction” On The Occasion Of The 10th Anniversary Of The Supreme Administrative Court Of Thailand, 9 March 2011, p.2.

⁴⁰ **Hasoğlu**, s.1983.

⁴¹ **Odyakmaz/Çınarlı**, s.29-42.

ve sulh olarak adlandırılan çözüm yollarında yer alan değişik uygulama yollarıdır⁴².

Sulh, iki tarafın karşılıklı istekleriyle, aralarında var olan çekişmeyi ortadan kaldırmaları veya çekişmenin ortaya çıkmasına engel olmalarıdır⁴³.

B. İDARE HUKUKUNDA SULH

İdari yargıya alternatif olabilecek çözüm yolları çağdaş hukuk sistemlerinde uzunca bir süredir yer almaktadır⁴⁴. Bu sürecin ortaya çıkmasının temel nedeni, idari yargının iş yükünün sürekli artması yüzünden yargılama sürecinin giderek daha yavaş işlemesi, pahalı olması ve yargı denetiminin sınırlı olmasıdır⁴⁵. Bu nedenle özel hukuka ilişkin düzenlemelerde yer alan sulh kavramına, kamu hukukuna ilişkin düzenlemelerde de yer verilmiştir⁴⁶.

Kamu hukukunda sulh, idare ile idarenin faaliyetinden etkilenen ilgilinin karşılıklı fedakarlıkta bulunmak sureti ile aralarındaki uyuşmazlığı sona erdirmeleridir⁴⁷. Kamu hukukunda, uyuşmazlıkların yargı yolundan bağımsız olarak, tarafların karşılıklı uzlaşmaları ile çözmelerine ilişkin birçok düzenleme bulunmaktadır⁴⁸. 659 sayılı Genel Bütçe Kapsamındaki Kamu İdareleri ve Özel Bütçeli İdarelerde Hukuk Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Kanun Hükmünde Kararname⁴⁹, Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryollarının Ölüm veya Yaralanmalarla Neticelenen Kazalarda Hak Sahiplerine Sulh Yolu İle Verilebilecek

⁴² Ender **Dedeoğlu**, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun Getirdikleri, Ankara Barosu Yayını, Ankara 2011, s.289.

⁴³ Ejder **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, Yetkin Yayınları, 8. Baskı, Ankara 2004, s.632.

⁴⁴ Ali Ülkü **Azrak**, “İdari Yargı Dışı Alternatif Uyuşmazlık Çözme Usulleri”, Danıştay ve İdari Yargı Günü 141. Yıl, 11 Mayıs 2009, Danıştay Yayınları, Yayın No.79, Ankara 2010, s.71.

⁴⁵ **Azrak**, s.71.

⁴⁶ **Cidecigiller**, s.127.

⁴⁷ İlhan **Ulusan**, “Maddi Hukuk Ve Usul Hukuku Bakımından Sulh”, İÜMHAD, C.5, S.7, Y.1971, s.149.

⁴⁸ **Cidecigiller**, s.165

⁴⁹ RG, T.2.11.2011, S. 28103.

Maddi ve Manevi Tazminat Esaslarının Düzenlenmesine Ait Yönetmelik⁵⁰ ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılınması Hakkında Kanun⁵¹ hükümleri, idarenin taraf olduğu uyuşmazlıkların sulh yolu ile giderilmesine imkan tanıyan düzenleme örnekleridir⁵².

İdarenin taraf olduğu uyuşmazlıklarda sulh iki şekilde gerçekleşebilir. Birincisi, idarenin taraf olduğu uyuşmazlık sulh yolu ile dava açıldıktan veya icra takibine başlandıktan sonra mahkeme huzurunda gerçekleştirilebilir. Bu şekilde gerçekleştirilen sulh, 6100 sayılı HMK'da düzenlenmiş bulunan mahkeme huzurunda yapılan sulh anlaşması hükmünde olup, 6100 sayılı HMK'nın ilgili hükümlerine tabi olacaktır⁵³. Bunun yanı sıra dava derdest iken idare zararı ödemeyi kabul ederse veya hukuka aykırı işlemini geri alırsa dava konusuz kalacaktır.

Mahkeme; taraflar sulhe göre karar verilmesini isterlerse, sulh sözleşmesine göre; sulhe göre karar verilmesini istemezlerse, karar verilmesine yer olmadığına karar verir(HMK m. 315).

Yargılamaya hakim olan ilkelerden tasarruf ilkesine göre mahkeme tarafların yaptığı sulh sözleşmesi ile bağlıdır⁵⁴. Taraflar yaptıkları sulhte yargılama giderleri hakkında da anlaşmışlarsa mahkeme buna göre karar verir. Taraflar bu konuda anlaşmamışlarsa mahkeme sulh anlaşmasını esas alarak giderleri paylaşır(Harçlar Kanunu m.22). Dava, delillerin toplanmasına ilişkin ara kararın gereğinin yerine getirilmesinden önce sulhle sonuçlanırsa tarifedeki vekalet ücretinin yarısı, daha sonra sulhle sonuçlanırsa tarifedeki vekalet ücretinin

⁵⁰ TCDD Yönetim Kurulunun 20.05.1976 tarih ve 22/267 sayılı kararı ile kabul edilmiş ve hukuk müşavirliğinin 03.05.1976 tarih ve 10012 sayılı yazıları ile 01.06.1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

⁵¹ 5233 sayılı, 17.7.2004 tarihli Kanun, RG, T.27.7.2004, S.25535.

⁵² **Cidecigiller**, s.166.

⁵³ **Cidecigiller**, s.128.

⁵⁴ Hakan **Pekcanitez/Oğuz Atalay/Muhammet Özekes**, Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2013, s.357.

tamamı ödenmelidir. Ödenecek olan vekalet ücreti, sulh anlaşmasındaki orana göre taraflar arasında paylaşılır(Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi m.6).

İkincisi, idare ile karşı taraf arasında dava açmadan veya icra takibine başlanmadan önce imzalanan sulh tutanağı mahkeme dışında yapılan sulh olarak kabul edilip, kararname kapsamındaki idareler açısından 659 sayılı KHK hükümleri uygulanacaktır⁵⁵.

C. 659 SAYILI KHK KAPSAMINDA UYUŞMAZLIKLARIN SULH YOLUYLA ÇÖZÜLMESİ

659 sayılı Genel Bütçe Kapsamındaki Kamu İdareleri ve Özel Bütçeli İdarelerde Hukuk Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Kanun Hükmünde Kararname'nin amacı genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri (Türkiye Büyük Millet Meclisi, Cumhurbaşkanlığı, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay dâhil) ve özel bütçeli idarelerin hukuk hizmetlerinin etkili, verimli ve usul ekonomisine uygun şekilde yerine getirilmesine ve bu hizmetlerin yürütülmesinde uygulama birliğinin sağlanmasına yönelik usul ve esasların belirlenmesidir. (659 sayılı KHK m.1).

Bu kararname kapsamında idareye uyuşmazlıklarını sulh yoluyla çözme yetkisi verilmiştir. Düzenleme yapılırken ikili ayrıma gidilmiş olup, adli uyuşmazlıklarda sulh müessesesi ile idari uyuşmazlıklarda sulh müessesesi farklı maddelerde düzenlenmiştir.

1. Adli Uyuşmazlıklarda Sulh

Bireylerin birbirleri ile veya devletle olan ilişkilerini düzenleyen hukuk kuralları bazen açıkça çığnenebilir, bazen de sehven kurallara aykırı hareket

⁵⁵ Cidecigiller, s.128.

edilmek suretiyle kurallar çiğnenebilir. Bu aykırı durumlar bir uyuşmazlığa yol açabilir⁵⁶.

659 sayılı KHK hükümleri uyarınca idareler⁵⁷ arası ortaya çıkan uyuşmazlıklar, idare ile özel hukuk kişileri arasında sözleşme değişikliklerinden dolayı ortaya çıkan her türlü uyuşmazlık ve bunlar yanında idarelerin, herhangi bir sözleşmeye dayanıp dayanmadığına, yargıya intikal edip etmediğine bakılmaksızın gerçek veya tüzel kişilerle aralarında çıkan her türlü hukuki uyuşmazlık sulh yoluyla halledilebilecektir(659 sayılı KHKm.11).

İdarelerin adli yargıda dava açmadan veya icra takibine başlamadan önce karşı tarafı sulhe davetmesi esastır. İdarenin taraf olduğu adli uyuşmazlıkların sulh yolu giderilmesi aşamasında idari uyuşmazlıklardan farklı olarak sulh davetinin idare tarafından yapılabilmesi mümkün olduğu gibi uyuşmazlığın diğer tarafı olan gerçek veya tüzel kişiler tarafından da sulh davetinin yapılabilmesi mümkündür⁵⁸(659 sayılı KHKm. 9). İdarelerin kendi aralarında çıkan uyuşmazlıklar ile sözleşme değişikliklerinden kaynaklanan uyuşmazlıkların sulh yolu ile giderilmesinde; idari birimlerde öncelikle hukuk birimlerinin görüşü üzerine, buna dair onay ve anlaşmaları imzalamaya bakanlıklarda bakan, diğer idarelerde üst yönetici yetkilidir(659 sayılı KHK m. 11). Burada bakan kavramı, idarelerin bağlı, ilgili veya ilişkili olduğu bakanı, Yükseköğretim Kurulu ile Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı, üniversiteler ve yüksek teknoloji enstitüleri için Milli Eğitim Bakanını ifade etmektedir (659 sayılı KHK m. 2). İdarelerin kendi aralarında çıkan uyuşmazlıklar ile sözleşme değişikliklerinden kaynaklanan uyuşmazlıklar dışında kalan her türlü hukuki uyuş-

⁵⁶ Vahap **Darendeli**, Yargıtay, Danıştay ve Uyuşmazlık Mahkemesi Kararları Işığında Adli Yargı Yerlerinde Görülen İdari Uyuşmazlıklar ve Davalar, Yetkin Yayınları, Ankara 2004, s.118.

⁵⁷ İdare kavramı, genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri (Türkiye Büyük Millet Meclisi, Cumhurbaşkanlığı, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay dâhil) ve özel bütçeli idareleri ifade etmektedir.

⁵⁸ **Cidecigiller**, s.241.

mazlığın sulh yoluyla hallinde maddi ve hukuki sebeplerle kamu menfaati görülmesi halinde;

- Tutara ilişkin olmayanlar ile 1.000.000 Türk Lirasına kadar olanlarda (1.000.000 Türk Lirası dahil) hukuk biriminin görüşü alınarak, ilgili harcama yetkilisinin teklifi üzerine üst yönetici,
- 1.000.000 Türk Lirasından fazla olanlardan 10.000.000 Türk Lirasına kadar olanlarda (10.000.000 Türk Lirası dahil), hukuki uyumsuzluk değerlendirme komisyonunun görüşü alınarak, üst yöneticinin teklifi üzerine ilgili bakan, Milli Savunma Bakanlığında Müsteşarın teklifi üzerine Bakan,
- 10.000.000 Türk Lirasından fazla olanlarda, ilgili bakanlık hukuki uyumsuzluk değerlendirme komisyonunun ve Maliye Bakanlığının görüşü alınarak, ilgili bakanlığın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu yetkilidir.

Adli uyumsuzluklar bağlamında sulh anlaşmasının amacı, idareler arasında veya idare ile bir özel hukuk kişisi arasında ortaya çıkan; anlaşma tutanağında belirtilen tutar kadar bir hakkın tanınması, menfaatin terki, bir şeyin verilmesi, yapılması ya da yapılmaması konusunda anlaşmalar veya sözleşme değişiklikleridir(m.10). İdarenin taraf olduğu adli uyumsuzluklarda sulh yöntemi, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda belirtilen esaslar dairesinde gerçekleşecektir⁵⁹.

659 sayılı KHK çerçevesinde yapılan sulh anlaşmalarına ilişkin tutanak ilam hükmünde olup, üzerinde anlaşılan hususlar hakkında taraflarca açıklanamaz(m.10).

⁵⁹ Cidecigiller, s.237-238.

2. İdari Uyuşmazlıklarda Sulh

Bir idari işlem sebebiyle zarara uğrayan kişi, idari işlem ister hukuka uygun olsun ister hukuka aykırı olsun tam yargı davası açmak suretiyle zararının tazminini isteyebilecektir. Dava açmak yanında idari işlemler dolayısıyla haklarının ihlal edildiğini iddia edenler dava açma süresi içinde idareye başvurarak, uğramış oldukları zararın sulh yoluyla giderilmesini de isteyebilirler(659 sayılı KHK m.12/1).

İdari eylemler nedeniyle hakları ihlal edilenler, idari dava açmadan önce 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 13. maddesinin birinci fıkrası uyarınca zorunlu idari başvuru yoluna gitmelidir. İdari eylem sebebiyle zarara uğrayan kişilerin zararın tazmini amacıyla idareye yaptığı başvurular sulh başvurusu olarak kabul edilmektedir(659 sayılı KHK m.12/1).

Yukarıdaki hükümler değerlendirildiğinde, sulh yoluna idari işlem veya eylemden hakkı ihlal edilen kişilerin başvurabileceği anlaşılmaktadır⁶⁰. 659 sayılı KHK'nın 11. maddesinde, adli uyuşmazlık niteliğinde olan idarenin özel hukuk sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıkların sulh yolu ile giderilmesine ilişkin düzenleme yer almaktadır. Ancak 659 sayılı KHK, idari sözleşmelerden kaynaklanan hak ihlallerinde sulh yolunu öngörmemiştir. Kararnamenin bu tutumunu haklı kılacak bir durum olmamasına rağmen idari sözleşmelerden doğan uyuşmazlıkların sulh yolu ile giderilmesine imkan tanınmamıştır⁶¹. Ayrıca sulh yoluna, hakkı ihlal edilen kişilerin başvurabileceği ifade edilmiştir. Buna göre, idarenin söz konusu idari uyuşmazlığın sulh yoluyla çözümlenmesini öneremeyeceği anlaşılmaktadır⁶². Yine madde hükmünde idari işlem

⁶⁰ Çağlayan, s.153.

⁶¹ Cidecigiller, s.254.

⁶² Çağlayan, s.153; Cidecigiller, s.242.

sebebiyle zarara uğrayan kişinin zararın sulh yoluyla giderilmesini “isteyebileceği” düzenlendiği için sulh talebi zorunlu değil, ihtiyaridir⁶³.

Sulh istemine ilişkin başvuru, işlemeye başlamış olan dava açma süresini durdurur. Başvuru sonuçlanmadan dava açılmaz(m.12/2).

Sulh başvurularının altmış gün içinde sonuçlandırılması zorunludur. Sulh başvurusu altmış gün içinde sonuçlandırılmamışsa istek reddedilmiş sayılır(m.12/3).

Sulh başvurusu, belli bir konuyu ve somut bir talebi içermiyorsa, idari makam tarafından reddedilir. Belli bir konu ve somut talebi içermeye şu anlama gelmektedir; zarara yol açan işlem ya da eylemin hangisi olduğu, ne şekilde meydana geldiği ve ne zaman meydana geldiği belirtilmelidir. Uğranıldığı iddia edilen zararın miktarı belirtilmeli ve uyuşmazlığın sulh yoluyla çözülmesi talep edilmelidir⁶⁴.

Kurallara uygun olarak yapılan ve idare tarafından reddedilmeyen başvurular, hukuki uyuşmazlık değerlendirme komisyonuna gönderilir. Hak ihlali ne neden olan birden fazla idarenin varlığı halinde, ortak hukuki uyuşmazlık değerlendirme komisyonu oluşturulabilir(m.12/4). Sulh başvurularının incelenmesinde, başvurunun konusu, zarara yol açan olay ve nedenleri, zararın idari eylem veya işlemde doğup doğmadığı ve meydana geliş şekli, idarenin tazmin sorumluluğunun olup olmadığı, zararın miktarı ve ödenecek tazminat tutarı tespit edilir. Hukuki uyuşmazlık değerlendirme komisyonu tarafından, bilirkişi incelemesi dahil olmak üzere gerekli her türlü araştırma ve inceleme yapılır, olayla ilgili bilgisi bulunan kişiler dinlenebilir(m.12/5).

⁶³ Çağlayan, s.153.

⁶⁴ Çağlayan, s.154.

Hukuki uyuşmazlık değerlendirme komisyonunun inceleme sonunda hazırlayacağı rapor 11. madde uyarınca karar vermeye yetkili mercilere sunulur. Bu mercilerin sulh başvurusunu kabul etmesi halinde başvuru sahibine, hazırlanan sulh tutanağının imzalanması için en az on beş günlük süre verilir. Davet yazısında, belirtilen tarihte gelmesi veya yetkili temsilcisini göndermesi gerektiği, aksi takdirde sulh tutanağını kabul etmemiş sayılacağı ve yargı yoluna başvurarak zararının tazmin edilmesini talep etme hakkının bulunduğu belirtilir(m.12/6).

Tazminat miktarı ve ödeme şekli üzerinde idare ve istemde bulunanın sulh olmaları halinde buna ilişkin bir tutanak düzenlenir ve taraflarca imzalanır. Bu tutanak ilam hükmündedir. Sulh olunan miktar idare bütçesinden ödenir(m.12/7).Sulh tutanağının ilam hükmünde olması, kamu görevlilerinin Sayıştay denetimi karşısında korunmalarını sağlayacaktır⁶⁵.

III. İPTAL DAVALARI BAKIMINDAN SULH

Adli ve idari uyuşmazlıklar açısından sulh müessesesini düzenleyen 659 sayılı KHK, idari uyuşmazlıklar bakımından yalnızca hak ihlali olduğu durumlarda sulh yoluna başvurma prensibini benimsemiştir.

Hak ihlali, kişinin uğradığı maddi veya manevi zararıdır⁶⁶.Örneğin malvarlığındaki bir azalma, malvarlığının artması gerekirken artmaması, yoksun kalının kar, çalışma gücünün azalması, ölmesi gibi durumlar hak ihlali niteliğindedir⁶⁷. Hukuk yargılamasında hak ihlali şartına “taraf sıfatı” denilmektedir. Hak ihlali, tam yargı davalarında davacıya taraf sıfatı niteliği kazandıran kav-

⁶⁵ Çolak, E.T. 10.03.2017.

⁶⁶ Emel Dal/ Uğur Y. Demir, “Tam Yargı Davaları”, Ankara Barosu Dergisi, Y.2006-4, s.70; Şerif Erayman, “Tam Yargı Davası ve Belediyelerin Tazminat Sorumlulukları”, Sayıştay Dergisi, S.23, Y.1996(Ekim-Aralık), s.48; Çağlayan, s.548.

⁶⁷ Çağlayan, s.548.

ramdır⁶⁸. Buna göre bir kimsenin hakkı ihlal edilmişse tam yargı davası açmak suretiyle zararının tazminini talep edecektir.

659 sayılı KHK'nın ilgili düzenlemesine göre kişilerin hakkını ihlal eden idari işlem ve eylemlere karşı dava açmadan önce sulh yoluna başvurmak mümkündür⁶⁹.

659 sayılı KHK'nın idari işlem ve eylemden kaynaklanan tam yargı davalarında sulh yolunu öngördüğü sabit olmakla birlikte, iptal davalarının dadeğerlendirilmesi gerekecektir. İptal davaları, idare tarafından menfaatleri ihlal edilen kişiler tarafından açılan davalardır⁷⁰. İdare hukuku açısından menfaat, "bir idari işlemin yargı yeri önüne götürülebilmesi için onunla davacı arasında var olduğu anlaşılan ve yeterli sayıldığı kabul edilen salt bir ilişki"⁷¹dir. 659 sayılı KHK'nın düzenlemesine göre; hak ihlali olduğu durumlarda zararın sulh yoluna başvurularak giderilmesi kabul edildiği için; menfaat ihlalinin söz konusu olduğu durumlarda başka bir ifade ile iptal davalarında, sulh yoluna başvurmak mümkün değildir. Her ne kadar 659 sayılı KHK, iptal davalarını sulh kapsamı dışında tutmuş olsa, Danıştay'ın bu konuda verilmiş kararı olmasada, konuyu değişik açılardan ele alarak iptal davalarında sulhun mümkün olup olamayacağını ele alacağız.

A. İDARİ BAŞVURU YOLUNUN SULH AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

İdari başvuru; "*kişilerin menfaatleri bulunan ve idari işlev kapsamına giren konularda, kamusal makamlara yaptıkları başvurularının tümü ile; kamu*

⁶⁸ Çağlayan, s.548.

⁶⁹ İdari sözleşmelerin de hak ihlaline sebep olabileceği mümkün olmakla birlikte(Dal/ Demir, s.70.) 659 sayılı KHK yukarıda değindiğimiz gibi idari sözleşmelerden kaynaklanan hak ihlallerinde sulh yolunu öngörmemiştir.

⁷⁰ E. Yasemin Özdek, "İptal Davasında Menfaat Koşulu", Amme İdaresi Dergisi, C.24, S.I, Y.1991(MART), s.101.

⁷¹ İl Han Özyay, Günışığında Yönetim II, XII Levha, İstanbul 2010, s. 152.

yararını korumak amacıyla, yetki verilen kamu görevlilerinin veya kamu tüzel kişilerinin, diğer idari makamların yaptığı idari işlemlerin iptali, değiştirilmesi veya geri alınması gibi nedenlerle, yine yasaların gösterdiği idari işleve sahip makamlara yaptıkları idare hukukuna ilişkin başvurulardır”⁷².

İdari başvuruda bulunan kişinin, kamu görevlisinin veya organın, yaptığı başvuruda bir menfaati ya da çıkarı bulunması gereklidir⁷³. Menfaat unsuru bir yandan yersiz ve gereksiz başvuruları önleyerek ciddiyet ve dürüstlüğü sağlamak, diğer taraftan ileride açılacak olası davaya hukuki zemin hazırlamak açısından zorunludur⁷⁴.

İdari başvurular, kural olarak organik açıdan devletin yürütme organı ve onun doğal uzantısı olan idare cihazı içinde yer alan kamusal makamlara yapılır. Devletin diğer organları içinde yer alan makamlara bir idari başvuru yapılsa, başvuru makamının mutlaka idari fonksiyona sahip olması gerekir⁷⁵.

Başvurular, itiraz edilen işlemin kaldırılmasına, değiştirilmesine veya yeni bir işlem yapılmasına yöneliktir. Herhangi bir şekle tabi değildir. İşlemi yapan makama başvuru yapılıyorsa istinaf başvurusu, üst makama başvuru yapılıyorsa hiyerarşik başvuru söz konusudur. İdari başvurular, davaların artmasını ve mahkemelerdeki yığılmaları engellemektedir. Bu nedenle, bazı durumlarda öncelikle idari başvuru yapılması zorunluluğunu öngören düzenlemeler kabul edilmiştir⁷⁶.

⁷² Ramazan Yıldırım, İdari Başvurular, 2. Baskı, Mimoza Yayınları, Konya 2006, s.30.

⁷³ Yıldırım, s. 31.

⁷⁴ Lütfi Duran, “İdari Müracaatlar ve Bunlar Karşısında İdarenin Sükutu Meselesi”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C.12, S.1, Y.1946, s. 136.

⁷⁵ Yıldırım, s. 33.

⁷⁶ Marie-Thérèse Viel, “İdari Başvuru ve İdari Yargı Birleşimi”, çeviren: Lale Burcu Önüt, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. 14, S. 1, Y. 2012, s. 70; Zorunlu idari başvuru ile ilgili bazı örnek düzenlemeler: 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu m.56/6, 195 Sayılı Basın İlan Kurumu Teşkiline Dair Kanununun 38. maddesi, 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu 2. maddesinde yer alan hükümler, 4081 Sayılı Çitçi Malları Koruma Kanunu 8/3, 10. maddele-

İdari yargılama usulünde, idari başvuru kurumu, İYUK'un 10., 11. ve 13. maddelerinde düzenlenmiştir.M.10/1 hükmüne göre “*ilgililer, haklarında idari davaya konu olabilecek bir işlem veya eylemin yapılması için idari makamlara başvurabilirler*”.M.11 hükmüne göre;“*ilgililer tarafından idari dava açılmadan önce, idari işlemin kaldırılması, geri alınması değiştirilmesi veya yeni bir işlem yapılması üst makamdan, üst makam yoksa işlemi yapmış olan makamdan, idari dava açma süresi içinde istenebilir*”. M.13/1 hükmüne göre “*idari eylemlerden hakları ihlal edilmiş olanların idari dava açmadan önce, bu eylemleri yazılı bildirim üzerine veya başka suretle öğrendikleri tarihten itibaren bir yıl ve her halde eylem tarihinden itibaren beş yıl içinde ilgili idareye başvurarak haklarının yerine getirilmesini istemeleri gereklidir. Bu isteklerin kısmen veya tamamen reddi halinde, bu konudaki işlemin tebliğini izleyen günden itibaren veya istek hakkında altmış gün içinde cevap verilmediği takdirde bu sürenin bittiği tarihten itibaren, dava süresi içinde dava açılabilir*”.

Söz konusu düzenlemelere göre, ilgililer idari işlemlere karşı dava açmadan önce ilgili idareye başvurabilirler. İlgili kişi idari işlem aleyhine idareye başvurabileceği gibi doğrudan dava da açabilir. İdari eylemden kaynaklı bir zarar söz konusu olduğunda ise ilgililer dava açmadan önce idareye başvurmak zorundadırlar. Buna göre idari eylemden kaynaklı zararlarda tüketilmesi gereken zorunlu idari başvuru yolu öngörülmüştür.

İlgililer idari başvuru yoluyla, idarenin işlemlerine karşı yargı yerine başvurmadan önce, idareye başvurarak, işlemin geri alınmasını, kaldırılmasını,

ri, 1136 Sayılı Avukatlık Kanununun 7, 8, 20, 64, 70,74, 142, 153, 157. maddeleri, 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu 124. maddesi, 4458 Sayılı Gümrük Kanunu 242,243. maddeleri, 5590 Sayılı Kanunun 17/j, 43/1, 56. maddelerinde yer alan hükümler, 2762 Sayılı Vakıflar Kanununun 33. maddesi, 6961 Sayılı Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanunu 5 ve 10/d maddeleri, 4109 Sayılı Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım Hakkında Kanunun 7. maddesi, Ayrıca Danıştay yerleşik içtihatlarına göre 2547 Sayılı Yüksek Öğretim Kanunu 54/e maddesi hükümleri zorunlu idari başvuru gerektiren durumlardan bazılarıdır. Bu durumlarda idari davanın açılma süresi, bu zorunlu başvuru yolunun tüketilmesi şartına bağlı kalmış olmaktadır. Bkz. **Derdiman**, s. 133, 134.

değiştirilmesini veya yeni bir işlem yapılmasını isteyebilecekleri⁷⁷ gibi idari işlem veya eylemler sebebiyle uğradıkları zararın tazminini de isteyebilirler. İdari uyuşmazlıklarda ADR için uygun bir araç ve uyuşmazlıkları mahkeme dışında çözümenin bir yolu olarak görülen idari başvurular⁷⁸; sulh yöntemi ile ulaşılmak istenen nihai sonuca benzer şekilde, idare ile idarenin faaliyetinin muhatabı olan bireyin, karşılıklı anlaşmaları ile aralarındaki uyuşmazlığı çözmelerine hizmet eden bir kurumdur⁷⁹. Bu açıdan bakıldığında idari başvurular, sulh başvurusuna hem şekil hem sonuç itibarıyla benzerdir. 659 sayılı KHK'nin 12. maddesinde, İYUK m.13 gereği idari eylemler sebebiyle yapılan idari başvurunun sulh başvurusu olarak değerlendirilmesi⁸⁰ bu düşüncüyü destekler niteliktedir. Madde hükmüne göre “*idari eylemler nedeniyle hakları ihlal edilenlerce, idari dava açmadan önce 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 13. maddesinin birinci fıkrası uyarınca yapılan başvurular da sulh başvurusu olarak kabul edilir ve bu maddede yer alan hükümler çerçevesinde incelenir*”.

İYUK m.11'de yer alan düzenleme, idari işlemlerle ilgili olarak idari makamların çözüm üretmelerine yönelik bir başvuru yolu tanımlamaktadır⁸¹. Bu açıdan bakılacak olursa, karşılıklı fedakarlıkta bulunulabilecek idari işlemin geri alınması, kaldırılması, değiştirilmesi veya yeni bir işlem yapılması amacıyla yapılan idari başvurular da sulh başvurusu niteliğinde olup, bu kapsamda değerlendirilmelidir. Çünkü idari eylemler sebebiyle yapılan idari başvuru ile idari işlemler sebebiyle yapılan idari başvurunun zorunlu/ihtiyari olması dışında böyle bir ayrıma gitmeyi gerektirecek farkı yoktur.

⁷⁷ Gözübüyük/Tan, s.870.

⁷⁸ Dacian C. Dragos/Bogdana Neamtu, *Alternative Dispute Resolution in European Administrative Law*, Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2014, p. v.

⁷⁹ Cidecigiller, s.249.

⁸⁰ Çağlayan, s.555; Derdiman, s.116.

⁸¹ Çolak, E.T. 18.10.2016.

B. İPTAL DAVASININ KONUSU AÇISINDAN SULH

İptal davalarının konusunu, idari sözleşmeler ile idari işlemler oluşturur. İdari sözleşmelerin hem akdi hükümlerine, hem düzenleyici hükümlerine hem de sözleşme yapmadan önce idarenin yapması gereken hazırlık işlemlerine karşı iptal davası açılabilir⁸². İdari işlemler bakımından ise; belli bir kişi veya duruma ilişkin olan; yeni bir hak ya da hukuki durum yaratan veya mevcut hak ya da hukuki durumlarda değişiklik yapan veya son veren bireysel idari işlemler iptal davasına konu olabilir⁸³. Bireysel işlemler gibi düzenleyici işlemler de iptal davasına konu olabilirler⁸⁴. Düzenleyici idari işlem, belli kişi ve konulara ilişkin olmayıp, genel ve soyut, kişilik dışı hukuki durumlar yaratan işlemlerdir⁸⁵. Düzenleyici işlemin tamamının veya bir bölümünün iptali istenebilir. Doğrudan düzenleyici işlemin iptali için dava açılabileceği gibi, düzenleyici işleme dayatılarak yapılan idari işlemin iptali ile birlikte, düzenleyici işlemin de iptali istenebilir⁸⁶.

Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının işlerlik kazanacağı alanlar, kamu düzeninden sayılmayan ve tarafların üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabileceği işlerden kaynaklanan uyuşmazlıklardır⁸⁷. Buna göre sulh de, ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabileceği konular hakkında yapılabilir⁸⁸.

Bireysel idari işlemler ve sözleşmeler kişisel durumlara ilişkin sonuç doğuran işlemler iken, düzenleyici işlemler genel etkili işlemlerdir. Bu niteliğinden dolayı düzenleyici işlemlerin, kişilerin menfaatini ihlal etmiş olsa bile

⁸² D10D, E.1991/1, K.1993/1752, DD, s.88, s.463-465; Ramazan **Yıldırım**, Türk İdari Rejimi Dersleri, Cilt II, Mimoza Yayınevi, Konya 2014, s.128.

⁸³ Halil **Kalabalık**, İdare Hukukunun Temel Kavram ve Kurumları, Sayram Yayınları, 5. Baskı, Konya 2014, s.322.

⁸⁴ **Gözübüyük/Tan**, s.277.

⁸⁵ **Kalabalık**, s.404.

⁸⁶ **Gözübüyük/Tan**, s.277.

⁸⁷ **Tanrıver**, s.152.

⁸⁸ S. Şakir **Ansay**, “Sulh”, AÜHFD, C.1, S.2, Y.1943, S.202; Süha **Tanrıver**, Mahkeme Huzurunda Yapılan Sulhler, AÜSBFD, C.49, S.1, Y.1994, s.334.

sulhun konusu olamayacağı görüşündeyiz. Çünkü düzenleyici işlemler genel, soyut ve kişilik dışı işlemler olduğu için bir kişinin iradesi ile idare karşısında temsil edilip, bireysel çözümler üretilemeyecek niteliktedir. Bu sebeple düzenleyici işlemler aleyhine ancak yargı yoluna başvurulup, herkesi etkileyen kararlar alınabilir.

Bireysel işlemlere ve idari sözleşmelere karşı ise yargı yoluna başvurmadan önce sulh yoluna başvurmak mümkün olmalıdır. Ancak burada bütün bireysel işlemler ve sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıkların sulh yoluyla giderilebileceğini söylemek doğru olmaz. Çünkü bazı bireysel işlemler ve idari sözleşmeler tarafların karşılıklı fedakarlıkta bulunabileceği nitelikte değildir. Örneğin verilen bir disiplin cezasının kaldırılması amacıyla yapılan başvuruda karşılıklı fedakarlıkta bulunmak ve uyuşmazlığı sulhen çözmek mümkün değildir. Çünkü işlem hukuka aykırı ise idare tarafından geri alınacak; işlem hukuka uygun ise ilgilinin başvurusu reddedilecektir. Ancak belli bir meblağ para cezası içeren işlemin geri alınması için yapılacak başvuruda idare söz konusu meblağı değiştirebilir ve ilgili de bu tutarı ödeyebilir. Bunun gibitarafaların karşılıklı fedakarlıkta bulunabileceği bireysel idari işlemlerde ve sözleşmelere ilişkin uyuşmazlıklarda sulh yoluna başvurmak mümkün olmalıdır. Zaten sözleşmeler açısından özel hukuk sözleşmeleri bağlamında ortaya çıkan uyuşmazlıkların sulh yoluyla çözümünü öngören 659 sayılı KHK'nın idari sözleşmeler bağlamında böyle bir düzenleme yapmamasını haklı gösterecek bir neden bulunmaktadır.

C. SULHUN ETKİSİ AÇISINDAN İPTAL DAVALARINDAKİ DURUM

Tarafların aralarındaki uyuşmazlıkları sonlandırmalarının birtakım sonuçları vardır⁸⁹. İptal davalarında davacı taraf idari işlemin değiştirilmesi veya

⁸⁹ Cideciğiller, s.296.

kaldırılmasını talep edecektir. Söz konusu idari işlem yetki, şekil, sebep, konu veya maksat yönlerinden hukuka aykırı ise mahkeme tarafından iptal edilecektir⁹⁰. İptal kararı üzerine bazı durumlarda ilgili hakkında tesis edilen işlemin iptali ile hukuki durum eski haline kendiliğinden gelirken, bazı durumlarda iptal kararı üzerine idarenin bir harekette bulunarak davaya konu edilen red işlemine konu işlemi gerçekleştirmesi gerekecektir⁹¹. Tam yargı davalarında ise davanın konusu genel olarak bir miktar paranın verilmesidir⁹².

Uyuşmazlığın sulh yolu ile giderilmesi halinde, tarafların sulh olması üzerine doğan ilk ve en önemli sonuç taraflar arasında var olan uyuşmazlık halinin ortadan kaldırılmasıdır⁹³. Bunun sonucu olarak da uyuşmazlığın mahkemeye taşınmasına gerek kalmayacağı gibi sulh olunması dava açılmasına da engel teşkil edecektir⁹⁴. Hukuk devleti ilkesinin yaşama geçirilmesi bakımından idari faaliyetlerin hukuka uygunluk denetimine tabi tutulmasında asıl işlev idari yargı yerlerine verilmiştir⁹⁵. Ancak idari yargı düzeninin kendisinden beklenen bu görevin yerine getirilmesinde iş yükünün altında ezilmemesi, yeterli mesai ve etkin bir şekilde emek harcayabilmesi gerekir⁹⁶. Bu noktada, uyuşmazlıkların sulh yoluyla giderilmesi idari yargının iş yükünün azaltılmasına katkı sağlayacaktır.

Uyuşmazlık halinde yargı yeri, yalnız idari işlemlerin hukuka uygunluğunu inceledikleri halde, idare, hem hukuka uygunluk hem yerindelik açısından inceler. Bu nedenle idarenin işlemlerini kendi yararına bulmayan kişi idareye

⁹⁰ Yaşar **Güçlü**, Danıştay ve Yargıtay İçtihatları Işığında İdari Yargı Kararlarının Uygulanması, Seçkin Yayınları, Ankara 2010, s.34.

⁹¹ **Güçlü**, s.36-37.

⁹² **Gözübüyük**, s.271-272; **Güçlü**, s.37.

⁹³ Ergun **Önen**, Medeni Yargılama Hukuku, AÜHFY Yayın No.442, Ankara 1972, s.279.

⁹⁴ **Cidecigiller**, s.297.

⁹⁵ **Çolak**, <http://www.ilkercolak.com.tr/idari-uyusmazliklarda-alternatif-cozum-yollari/>, E.T. 18.10.2016.

⁹⁶ **Çolak**, <http://www.ilkercolak.com.tr/idari-uyusmazliklarda-alternatif-cozum-yollari/>, E.T. 18.10.2016.

başvurarak, durumun, kendi yararına düzeltilmesini sağlamak isteyecektir⁹⁷. Ayrıca yargılamada basitlik, çabukluk, ucuzluk ilkesi olarak bilinen “usul ekonomisi” uygulanıp süreç kısaltılarak, çözüme hızlı bir şekilde ulaşılır⁹⁸.

Sulh yoluyla uyuşmazlığın çözümü süreci, daha dostane bir ortamda gerçekleşir ve “iyi idare” ilkesi gereğince, idare edilenler haklarını alabilmek için mutlaka yargı organına başvurmak zorunda bırakılmamış olur⁹⁹.

Vergi hukukunda uzlaşma kurumu getirilerek, tarhiyat ya da ceza kesme şeklinde tesis edilen ya da edilecek olan idari işlem nedeniyle idare ile yükümlü ya da ceza muhatabı arasında varlık kazanması muhtemel olan ya da somut olarak ortaya çıkan anlaşmazlıkların karşılıklı olarak görüşülüp anlaşılabilir olarak daha başlangıç aşamasında ortadan kaldırılmasını esas alınmıştır¹⁰⁰. Bunun gibi idare hukukunda da idari işlemlerden kaynaklanan veya kaynaklanabilecek uyuşmazlıklarda sulh müessesesi kabul edilerek, uyuşmazlıkların başlangıç aşamasında ortadan kaldırılması hedeflenmiştir. Ancak söz konusu düzenlemeler yapılırken, özel hukuk sözleşmeleri ile kişiler açısından hak kaybına sebebiyet veren idari işlemlerden kaynaklanan uyuşmazlıkların sulh yoluyla çözüleceği hükme bağlanmış olup; idari sözleşmeler ile kişiler açısından menfaat ihlali ne sebep olan idari işlemlerden kaynaklanan uyuşmazlıklar sulh kapsamı dışında tutulmuştur. Yukarıda açıkladığımız gibi her idari işlemde kaynaklanan uyuşmazlıklar için sulh yoluna başvurmak mümkün değildir. Öncelikle, kişinin üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabileceği bireysel işlemler ve sözleşmeler sulh konusu olabilir. Buna göre düzenleyici işlemlerden kaynaklanan uyuşmazlıklar sulhe konu olamazlar. Bireysel işlem ve sözleşmelerden de tarafların karşılıklı fedakarlıkta bulunulabileceği nitelikte olanların sulh yoluyla çözümü

⁹⁷ Gözübüyük/Tan, s.870.

⁹⁸ Odyakmaz/Çınarlı, s.42-43.

⁹⁹ Odyakmaz/Çınarlı, s.42-43.

¹⁰⁰ Tahir Erdem, Vergi Hukukunda Uyuşmazlıkların İdari Aşamada Çözümü ve Alternatif Çözüm Yolları, Seçkin Yayınları, Ankara 2012, s.387.

mümkün olmalıdır. Bunun yanı sıra 659 sayılı KHK'nin 12. maddesi, İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 13. maddesi gereği idari eylemlerden doğan zararlara karşı yapılan zorunlu idari başvuruyu sulh başvurusu olarak nitelendirmiştir. Karşılıklı fedakarlıkta bulunulabilecek nitelikte olan idari işlemlerin kaldırılması, geri alınması, değiştirilmesi veya yeni bir işlem yapılması amacıyla yapılan idari başvurular da sulh başvurusu niteliğinde olup, sulh başvurusu olarak kabul edilmelidir. İdari işlem veya sözleşmenin düzeltilmesi veya tümü ile ortadan kaldırılması amacıyla ilgililer tarafından yapılan başvurular sonucunda, uyuşmazlığın mahkemeye taşınmasına gerek kalmadan, söz konusu uyuşmazlık kısa bir sürede, hızlı bir şekilde çözüme kavuşacaktır.

SONUÇ

Sulh, tarafların aralarında anlaşarak var olan uyuşmazlığı ortadan kaldırmalarıdır. Esasen özel hukuk kavramı ve kurumu olan sulh idari yargılama hukukunda da kendine yer bulmuştur. Sulhun idarenin taraf olduğu uyuşmazlıklar bağlamında gerçekleşmesi iki şekilde olabilir. İdarenin taraf olduğu uyuşmazlık sulh yolu ile dava açılmasından sonra mahkeme huzurunda gerçekleştirilecekse bu durumda 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun uygulanması gerekir. Buna karşılık dava açmadan veya icra takibine başlanmadan önce idare ile karşı taraf arasında imzalanan sulh tutanağı mahkeme dışında yapılan sulh olarak kabul edilip, kararname kapsamındaki idareler açısından 659 sayılı KHK hükümleri uygulanacaktır.

659 sayılı KHK'da adli ve idari uyuşmazlıklar açısından sulh müessesesi düzenlenmiştir. Ancak iptal davası açılabilecek durumlar başka bir deyişle menfaat ihlalinin bulunduğu durumlarda kararname kapsamında sulh yoluna başvurulması mümkün değildir. Her ne kadar İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 11. maddesi gereği, ilgililer haklarında tesis edilen idari işlemin kaldırılmasını, geri alınmasını, değiştirilmesini veya yeni bir işlem yapılmasını idari

başvuru yoluyla talep edebilecek olsa da; idari başvuru yolunun kendisinden beklenen yararı sağladığını söylemek mümkün değildir. Bu noktada uyuşmazlıkların sulh yolu ile çözülmesi bu sorunları giderebilecek niteliktedir.

659 sayılı KHK'nin 12. maddesi, İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 13. maddesi gereği idari eylemlerden doğan zararlara karşı yapılan zorunlu idari başvuruyu sulh başvurusu olarak nitelendirmiştir. Bu durum göz önüne alındığında idari işlemlere karşı yapılabilecek ihtiyari idari başvuru da sulh başvurusu niteliği taşımakla birlikte, 659 sayılı KHK kapsamında sulh başvurusu olarak değerlendirilmemiştir. Karşılıklı fedakarlıkta bulunulabilecek idari işlemin kaldırılması, geri alınması, değiştirilmesi veya yeni bir işlem yapılması amacıyla yapılan idari başvurular da sulh başvurusu niteliğinde olup, bu kapsamda değerlendirilmelidir. Ancak bu müessesenin kendinden beklenen faydaları sağlayabilmesi adına hukuki mahiyetinin “idari başvuru” değil, 659 sayılı KHK'nin 12. maddesi kapsamına alınarak “sulh başvurusu” olarak kabul edilmesi gerekmektedir.

İptal davalarında sulhun mümkün olup olmayacağı meselesi sulhun etkileri açısından da ele alınmalıdır. Uyuşmazlığın sulh yolu ile giderilmesi halinde taraflar arasında var olan uyuşmazlık hali ortadan kalkacaktır. İlgilinin başvurusu üzerine idare, tesis ettiği işlemi değiştirecek veya tamamen ortadan kaldıracaktır. Bunun sonucu olarak da uyuşmazlığın mahkemeye taşınmasına gerek kalmayacağı gibi sulh olunması dava açılmasına da engel teşkil edecektir. Uyuşmazlığın yargıya başvurmadan çözülmesi, usul ekonomisi ilkesini hayata geçirecek, kısa sürede sonuca ulaşmayı sağlayacak ve idari yargının iş yükünün azalmasına katkıda bulunacaktır.

Tüm bu hususlar göz önüne alındığında iptal davalarında da sulh yoluna başvurarak uyuşmazlığın yargı öncesi çözümü mümkün olmalıdır. Ancak iptal davalarının konusunu bireysel idari işlemler ve sözleşmeler teşkil edebileceği

gibi düzenleyici işlemler de teşkil edebilir. Bireysel idari işlemler ve sözleşmeler kişisel durumlara ilişkin sonuç doğuran işlemler iken, düzenleyici işlemler genel etkili işlemlerdir. Bu niteliğinden dolayı düzenleyici işlemlerin, kişilerin menfaatini ihlal etmiş olsa bile sulhun konusu olamayacağı görüşündeyiz. Çünkü düzenleyici işlemler genel, soyut ve kişilik dışı işlemler olduğu için bir kişinin iradesi ile idare karşısında temsil edilip, bireysel çözümler üretilemeyecek niteliktedir. Bu sebeple düzenleyici işlemler aleyhine ancak yargı yoluna başvurulup, herkesi etkileyen kararlar alınabilir. Bireysel işlemlere ve idari sözleşmelere karşı ise yargı yoluna başvurmadan önce sulh yoluna başvurmak mümkün olmalıdır. Ancak burada bütün bireysel işlemler ve idari sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıkların sulh yoluyla giderilebileceğini söylemek doğru olmaz. Çünkü bazı bireysel işlemler ve idari sözleşmeler tarafların karşılıklı fedakarlıkta bulunabileceği bir nitelik taşımazlar. Tarafların karşılıklı fedakarlıkta bulunabileceği bireysel idari işlemlerde ve idari sözleşmelere ilişkin uyuşmazlıklarda sulh yoluna başvurmak mümkün olmalıdır. Zaten sözleşmeler açısından özel hukuk sözleşmeleri bağlamında ortaya çıkan uyuşmazlıkların sulh yoluyla çözümünü öngören 659 sayılı KHK'nın idari sözleşmeler bağlamında böyle bir düzenleme yapmamasını haklı gösterecek bir neden bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Akyılmaz Bahtiyar/ **Sezginer** Murat/**Kaya** Cemil, Türk İdare Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara 2015.

Ansay, S. Şakir, “*Sulh*”, AÜHFD, C.1, S.2, Y.1943, S.200-209.

Arık, K. Fikret, “Mahkeme Önünde Sulh”, AÜSBFD, C.9, S.1, Y.1954/1, S.141-157.

Atay, Ender Ethem, İdare Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara 2014.

Azrak, Ali Ülkü, “*İdari Yargı Dışı Alternatif Uyuşmazlık Çözme Usulleri*”, Danıştay ve İdari Yargı Günü 141. Yıl, 11 Mayıs 2009, Danıştay Yayınları, Yayın No.79, Ankara 2010, s.71-85.

Coşkun, Sabri/**Karyağdı**, Müjgan, İdari Yargılama Usulü, Seçkin Yayınları, Ankara 2001.

Cidecigiller, Aynur, İdarenin Taraf Olduğu Uyuşmazlıkların Sulh Yoluyla Çözülmesi, Adalet Yayınevi, Ankara 2015.

Çağlayan, Ramazan, İdari Yargılama Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara 2015.

Çolak, Nusret İlker, İdari Uyuşmazlıklarda Alternatif Çözüm Yolları, http://www.ilkercolak.com.tr/idari-uyusmazliklarda-alternatif-cozum-yollari/#_ftn5, E.T. 30.09.2016.

Dal, Emel/ **Demir**, Uğur Y., “*Tam Yargı Davaları*”, Ankara Barosu Dergisi, Y.2006-4, s.69-73.

- Darendeli**, Vahap, Yargıtay, Danıştay ve Uyuşmazlık Mahkemesi Kararları Işığında Adli Yargı Yerlerinde Görülen İdari Uyuşmazlıklar ve Davalar, Yetkin Yayınları, Ankara 2004.
- Dedeğaç**, Ender, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun Getirdikleri, Ankara Barosu Yayını, Ankara 2011.
- Derdiman**, Ramazan Cengiz, İdari Yargının Genel Esasları, Aktüel Yayınları, Bursa 2014.
- Dragos**, Dacian C. /**Neamtu**, Bogdana, Alternative Dispute Resolution in European Administrative Law, Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2014.
- Duran**, Lütfi, “*İdari Müracaatlar ve Bunlar Karşısında İdarenin Sükutu Meselesi*”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C.12, S.1, Y.1946, s.130-199.
- Duran**, Lütfi, “*Yap-İşlet-Devret*”, AÜSBFD (Prof. Dr. Muammer Aksoy'a Armağan), C.XLVI, S.1-2, Y.1991, s.147-170.
- Edwards**, Harry T., “*Alternative Dispute Resolution: Panacea or Anathema?*”, Harvard Law Review, Vol. 99, No. 3 (Jan., 1986), pp. 668-684.
- Erayman**, Şerif, “*Tam Yargı Davası ve Belediyelerin Tazminat Sorumlulukları*”, Sayıştay Dergisi, S.23, Y.1996(Ekim-Aralık), s.46-53.
- Erdem**, Tahir, Vergi Hukukunda Uyuşmazlıkların İdari Aşamada Çözümü ve Alternatif Çözüm Yolları, Seçkin Yayınları, Ankara 2012.
- Ergen**, Cafer, İdari Yargı Davaları, Seçkin Yayınları, Ankara 2008.
- Erkut**, Celal, İptal Davasının Konusunu Oluşturma Bakımından İdari İşlemin Kimliği, Ankara 1990.

Gözler, Kemal, İdare Hukuku Cilt I, Ekin Yayınevi, Bursa 2009.

Gözübüyük, Şeref, Yönetmelik Yargı, Turhan Kitabevi, Ankara 2015.

Gözübüyük, Şeref/ **Tan**, Turgut, İdare Hukuku, Cilt II, Turhan Kitabevi, Ankara 2014.

Güçlü, Yaşar, Danıştay ve Yargıtay İçtihatları Işığında İdari Yargı Kararlarının Uygulanması, Seçkin Yayınları, Ankara 2010.

Günday, Metin, İdare Hukuku, İmaj Yayınevi, Ankara 2013.

Hasoğlu, Aynur, “*İdare Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları*”, AÜHFD, S.65(4), Y.2016, s.1981-1996.

Ildır, Gülgün, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Seçkin Yayınları, Ankara 2003.

Ildır, Gülgün, “*Alternatif Uyuşmazlık Çözümü ve Hak Arama Özgürlüğü*”, TBB 75. Yaş Günü İçin Baki Kuru Armağanı, TBB Yayını, Ankara 2004, s.385-401.

Kalabalık, Halil, İdare Hukukunun Temel Kavram ve Kurumları, Sayram Yayınları, 5. Baskı, Konya 2014.

Kaplan, Gürsel, İdari Yargılama Hukuku, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa 2016

Kayar, Nihat, İdari Yargı Kuruluş ve İşleyiş, Ekin Yayınevi, Bursa 2013.

Mnookin, Robert, “*Alternative Dispute Resolution*”, Harvard Law School John M. Olin Center for Law, Economics and Business Discussion Paper Series, Paper 232, 1998.

- Odyakmaz, Zehra/Çınarlı, Serkan**, İdari Uyuşmazlıklarda Yargı Öncesi Çözüm Usullerinin Uygulanabilirliği, Orion Kitabevi, 2013 Ankara.
- Odyakmaz, Zehra**, “*İdari Uyuşmazlıklarda Alternatif Çözüm Yolları*”, Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları Sempozyumu, Ankara 3-5 Nisan 2006, Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, s.63-83.
- Önen, Ergun**, Medeni Yargılama Hukuku, AÜHFY Yayın No.442, Ankara 1972.
- Özay, İl Han**, Günışığında Yönetim II, XII Levha, İstanbul 2010.
- Özbay, İbrahim**, “*Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri*”, EÜHFD, C.X, S.3-4, Y.2006, s.459-475.
- Özbek, Mustafa**, “*Avrupa Birliğinde Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*”, TBB Dergisi, S.68, Y.2007, s.265-320.
- Özbek, Mustafa**, “*İdari Uyuşmazlıkların Çözümünde Yargılama Dışı Usuller (I)*”, TBB Dergisi, S. 56, Y. 2005, s.90-132.
- Özdek, E. Yasemin**, “*İptal Davasında Menfaat Koşulu*”, Amme İdaresi Dergisi, C.24, S.I, Y.1991(Mart), s.99-115.
- Payashoğlu Arif T.**, “*Yönetimde Davaları Azaltma Yolları*”, Amme İdaresi Dergisi, C.2,S.3,Y.1969, s.3-13
- Pekcanitez, Hakan /Atalay, Oğuz /Özekes, Muhammet**, Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2013.
- Postacıoğlu, İlhan**, Medeni Usul Hukuku Dersleri, İÜHFY, Yayın No:443, İstanbul 1975.

Preston, Brian, “*The Use Of Alternative Dispute Resolution In Administrative Disputes*”, Symposium On “Guarantee Of The Right To Access To The Administrative Jurisdiction” On The Occasion Of The 10th Anniversary Of The Supreme Administrative Court Of Thailand, 9 March 2011, p.2-20.

Sarıca, Ragıp, İdari Kaza, Cilt I, Kenan Matbaası, İstanbul 1949.

Sezginer, Murat, İptal Davasının Uygulama Alanı Bakımından Ayrılabilir İşlem Kuramı, Yetkin Yayınları, Ankara 2000.

Stone, Katherine V.W., Alternative Dispute Resolution, Encyclopedia Of Legal History, StanKatz, ed., Oxford UniversityPress, p.1-7.

Tanrıver, Süha, “*Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk*”, TBB Dergisi, S. 64, Y. 2006, s.151-177.

Tanrıver, Süha, Mahkeme Huzurunda Yapılan Sulhler, AÜSBFD, C.49, S.1, Y.1994, s.333-348.

Ulusan, İlhan, “*Maddi Hukuk Ve Usul Hukuku Bakımından Sulh*”, İÜMHAD, C.5, S.7, Y.1971, s.149-203.

Viel, Marie-Thérèse“*İdari Başvuru ve İdari Yargı Birleşimi*”, çeviren: Lale Burcu Önüt, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. 14, S. 1, Y. 2012, s.67- 78.

Yaşar, Hasan Nuri, İdare Hukuku, Der Yayınları, İstanbul 2014.

Yıldırım, Turan/ **Yasin**,Melikşah/ **Kaman**, Nur/ **Özdemir**,H.Eyüp/ **Üstün**, Gül /**Tekinsoy**, Okay, İdare Hukuku, XII Levha, İstanbul 2015.

Yıldırım, Ramazan, İdari Başvurular, 2. Baskı, Mimoza Yayınları, Konya 2006.

Yıldırım, Ramazan, Türk İdari Rejimi Dersleri, Cilt II, Mimoza Yayınevi, Konya 2014.

Yılmaz, Ejder, Hukuk Sözlüğü, Yetkin Yayınları, 8. Baskı, Ankara 2004.

Zabunoğlu, Yahya Kazım, İdare Hukuku, Cilt I, Yetkin Yayınları, Ankara 2012.